

Utlåtande 2012:81 RVII (Dnr 326-311/2011)

Barn till missbrukare och psykiskt funktionsnedsatta ska ha rätt till gruppstöd

Motion (2011:9) av Karin Rågsjö och Jackie Nylander (båda V)

Kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

Motion (2011:9) av Karin Rågsjö och Jackie Nylander (båda V) om ”Barn till missbrukare och psykiskt funktionsnedsatta ska ha rätt till gruppstöd” anses besvarad med hänvisning till vad som sägs i detta utlåtande.

Föredragande borgarrådet Anna König Jerlmyr anför följande.

Ärendet

Karin Rågsjö och Jackie Nylander (båda V) föreslår i sin motion (2011:9) att staden utreder behovet av en permanent stödverksamhet som kan nå alla barn till missbrukare samt barn till föräldrar som har en psykisk funktionsnedsättning. De föreslår även att staden beslutar om en tydlig stadsövergripande policy för hur förskolor, skolor och fritidsverksamhet och föreningsliv ska agera vid misstanke om att barn far illa.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, socialnämnden, Farsta stadsdelsnämnd, Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd, Norrmalms stadsdelsnämnd samt Rädda Barnen.

Stadsledningskontoret instämmer i de synpunkter som uttrycks i motionen om att det är viktigt att arbeta preventivt med barn till föräldrar med missbruks- och/eller psykiska problem. Stadsledningskontoret anser också i enlighet med motionärerna att det är väsentligt att det finns tydliga rutiner för samverkan mellan olika verksamhetsområden för att barn till föräldrar med missbruks- och/eller psykiska problem ska uppmärksammas. Stadsledningskontoret anser dock inte att det behövs något ytterligare samverkansdokument inom området.

Socialnämnden instämmer i de synpunkter som uttrycks i motionen, att det är viktigt att uppmärksamma barn som lever i familjer där föräldrarna har missbruksproblem och/eller psykiska problem. Vuxenpsykiatrien har ansvaret att uppmärksamma barn till psykiskt funktionsnedsatta, men samverkan med socialtjänsten är nödvändig. Nämndens uppfattning är att förutsättningarna för denna samverkan har förbättrats avsevärt genom de särskilda befattningar med ansvar för ett stärkt barnperspektiv som har tillsatts inom psykiatrien.

Farsta stadsdelsnämnd anser att man kommit långt då man de senaste åren har implementerat barnperspektivet i allt utrednings- och uppföljningsarbete. En barnchecklista har tagits fram för att säkra att handläggarna uppmärksammar om det finns barn som behöver hjälp när de utreder och beslutar om behandlingsinsatser för vuxna.

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd anser att frågan om central samordning i staden är intressant och bör utredas och prövas. Frågan om stadsgemensam policy för hur förskolor, skolor och fritidsverksamhet ska agera vid misstanke om att barn far illa, bör prövas men en sådan policy bör också kunna kompletteras lokalt inom varje stadsdel utifrån lokala förutsättningar. Nämnden har inte längre någon egen gruppverksamhet för barn till missbrukare eller psykiskt sköra föräldrar. Ett samarbete sker dels med Ersta värdpunkten och dels har ett avtal ingåtts med ett flertal andra stadsdelar i Stockholm samt Ekerö kommun om att samordna gruppverksamhet och därmed kunna rekrytera gruppleddare och deltagare från flera stadsdelar.

Norrmalms stadsdelsnämnd anser att barn till missbrukare och föräldrar med psykisk funktionsnedsättning ska ha rätt till stöd och tycker att det positivt om man från stadens sida utreder behovet av stödverksamhet. Stadsdelsnämnden anser att ansvaret för att bygga upp och driva en eventuell permanent

stödverksamhet ska ligga centralt, t.ex. inom ramen för socialnämndens ansvarsområde, eftersom det sannolikt inte finns underlag att driva den typen av verksamhet på lokal nivå.

Rädda Barnen anser att det som är speciellt viktigt när det gäller insatser som berör barn och ungdomar att dessa insatser utgår från barnets och ungdomens behov och inte från de vuxnas problem. För några barn kan det ju räcka att någon vuxen är medveten om att de har det jobbigt hemma och för andra barn är det viktigt att få träffas i grupp. Det är även viktigt att alla barn och ungdomar har lika möjligheter till insats som t.ex. att barn och ungdomar med funktionshinder erhåller stöd som motsvarar deras individuella behov.

Mina synpunkter

Motionen tar upp en viktig fråga. Att arbeta förebyggande och tidigt nå och hjälpa de som behöver är en viktig uppgift för kommunen. Detta gäller både barn till föräldrar med missbruks- och/eller psykisk funktionsnedsättning, men också barn som befinner sig i en utsatt situation av andra skäl.

I Sverige och i Stockholm lever många barn med att en eller båda föräldrarna antingen har ett missbruksproblem eller en psykisk funktionsnedsättning. Om problemen är allvarliga och bestående kan barnen behöva ett annat boendialternativ där förutsättningarna för ett bra liv ges. Men för många barn kan däremot det bästa alternativet vara att bo kvar hemma. Till dessa barn är det viktigt att staden erbjuder stöd och hjälp genom allt från föräldrastödsprogram till stödsamtal.

Jag är också glad över att flera viktiga överenskommelser har antagits eller är på väg fram via Kommunförbundet Stockholms län, KSL. Bland annat Överenskommelse om samverkan kring vuxna med psykisk sjukdom/ funktionsnedsättning. En annan viktig överenskommelse som är under utarbetande rör förstärkt barn- och föräldraperspektiv i missbruks- och beroendevården. På detta sätt så blir maskorna i samhällets skyddsnät betydligt tätare.

Det är viktigt att stadsdelsnämnderna informerar de aktuella barnen vilket stöd det finns att få. För lite äldre barn och tonåringar kan självhjälpgrupper vara ett bra stöd i det motiverande arbetet.

Från stadens sida är det viktigt att det finns skriftliga, väl förankrade rutiner för samverkan mellan verksamhetsområdena utan att tappa barnperspektivet. Därför pågår ett stadsövergripande utvecklingsarbete. Införandet av Addiction Severity Index (ASI) i stadens missbruksvård ger socialsekreterarna en mer strukturerad metod för bedömning och uppföljning och ett bättre stöd för att utreda om deras klienter lever med barn samt hur barnen påverkas. Detta ger

ökad kunskap om vilka personer man möter, vilka behov dessa har och vilka resultat socialtjänstens insatser ger.

Jag delar också ansatsen i motionärernas önskan om förbättrade anmälnings- och samverkansrutiner. Jag anser dock att de nödvändiga beslut som behöver tas på detta område redan är genomförda, genom de riktlinjer och stödmaterial för samverkan mellan socialtjänst och skolan som antagits av kommunfullmäktige. Berörda nämnder har ett tungt ansvar att arbeta utifrån detta uppdrag.

Bilagor

1. Reservationer m.m.
2. Motion (2011:9) om barn till missbrukare och psykiskt funktionsnedsatta ska ha rätt till gruppstöd

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Reservation anfördes av borgarrådet *Daniel Helldén* (MP) enligt följande.

Jag föreslår att kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar att

1. bifalla motionen
2. också säga följande

Barn till missbrukare har ofta en svår vardagssituation och löper större risk än andra barn att utsättas för våld och övergrepp. Det är därför av stor vikt att samhället skapar förutsättningar för stöd och hjälp till barn som växer upp med missbruk i familjen. Även en förälder som inte kan förmås att sluta med sitt missbruk kan mycket väl inse att barnet behöver stöd och hjälp och samtycka till sådana insatser. Detsamma gäller föräldrar med psykiska funktionsnedsättningar.

Enligt FN:s barnkonvention har alla barn rätt att få sina grundläggande behov uppfylla, att få skydd mot övergrepp och utnyttjande och att få uttrycka sin mening och bli respekterade. Myndigheter ska alltid sätta barnets bästa i första rummet. Därför är det ett svårt problem att – som socialförvaltningen påpekar – vissa barn inte får det stöd de har rätt till och behöver, eftersom en vårdnadshavare inte går med på det.

Enligt 6 kap. 11 § föräldrabalken har vårdnadshavaren rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter, men det anges också att större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål ska tas i takt med barnets stigande ålder. Sedan augusti 2010 finns det också stöd i 11 kap. 10 § socialtjänstlagen för att socialtjänsten ska kunna samtala med barn utan samtycke från vårdnadshavaren, men bara i utredningar om skydd och stöd eller överflyttning av vårdnaden.

I riksdagen har Miljöpartiet framhållit att principen om barnets bästa kan kräva ytterligare lagändringar. Vi förutsätter att socialtjänsten använder det tolkningsutrymme

som finns i gällande lag för ge stöd åt barn som behöver det och tillgodose deras rättigheter enligt Barnkonventionen.

Kommunstyrelsen delar borgarrådsberedningens uppfattning och föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

Motion (2011:9) av Karin Rågsjö och Jackie Nylander (båda V) om ”Barn till missbrukare och psykiskt funktionsnedsatta ska ha rätt till gruppstöd” anses besvarad med hänvisning till vad som sägs i detta utlåtande.

Stockholm den 16 maj 2012

På kommunstyrelsens vägnar:
STEN NORDIN

Anna König Jerlmyr

Ylva Tengblad

Reservation anfördes av *Karin Wanngård, Roger Mogert* och *Olle Burell* (alla S) och *Ann-Margarethe Livh* (V) enligt följande.

Vi föreslår att kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

1. Motion (2011:9) av Karin Rågsjö och Jackie Nylander (båda V) ”Barn till missbrukare och psykiskt funktionsnedsatta ska ha rätt till gruppstöd” bifalles.
2. Därutöver framförs följande.

Politisk samstämmighet råder om att det finns många stockholmsbarn med föräldrar som har missbruksproblem eller psykisk ohälsa och att det är en viktig uppgift för kommunen att se till att barnen får råd och stöd i sin utsatta situation. Däremot skiljer det sig i ambitionsnivå.

Där den borgerliga majoriteten är nöjd med de insatser som finns idag vill oppositionen att alla barn till föräldrar som missbrukar eller har en psykisk funktionsnedsättning ska få en reell rätt till gruppstöd efter individuella behov. Enligt en kartläggning från Folkhälsoinstitutet saknar Stockholm en effektiv samordning av gruppverksamhet som erbjuds av socialtjänsten. Det framgår också av ärendet att dagens gruppverksamheter inte räcker till. Bara två stadsdelsnämnder hade år 2010 egna grupper för barn till missbrukare. Första stadsdelsnämnd redovisar att deras grupper som de haft under lång tid inte alltid kan ta emot alla barn.

Flera remissinstanser är positiva till motionens förslag om en utredning av behovet av en permanent stödverksamhet som kan nå alla barn. En sådan utredning kan också titta på en regional samverkan enligt modeller som prövas idag. Socialnämnden bekräftar att det behövs en långsiktig plan för stödgruppsverksamheter, i samverkan mellan förvaltningar och eller i samverkan med ideella organisationer. Självfallet måste grupperna sättas samman så att de passar varje barn. Det är också viktigt med så lokalt belägna stödgrupper som möjligt.

Motionen pekar på behovet av mer kunskap om omfattningen, av en strategi för att nå barnen och behovet av en policy för vilka insatser som är relevanta i förskolan och skolan. Även om det har blivit förbättringar både i lagstiftning och i arbetsformer finns mycket kvar att göra.

Det verkar råda olika uppfattningar om behovet av en stadsövergripande policy vid misstanke om att barn far illa, vilket i sig kan tyda på att de samverkansdokument som finns idag antingen inte är tillräckliga eller inte är tillräckligt kända. Staden måste sammantaget göra mycket mer för att alla barn till missbrukare eller psykiskt funktionsnedsatta ska få sina rättigheter till stöd och hjälp tillgodosedda.

Reservation anfördes av *Åsa Jernberg* och *Stefan Nilsson* (båda MP) med hänvisning till reservationen av (MP) i borgarrådsberedningen.

ÄRENDET

Karin Rågsjö och Jackie Nylander (båda V) framför i sin motion (2011:9) att det i Stockholm saknas kunskap om hur många barn som lever i familjer där föräldrar har missbruksproblem eller psykiska problem. Motionärerna menar också att det saknas en strategi för att nå barnen med stödinsatser och konstaterar att barn till föräldrar med missbruksproblem är i riskzon för att utveckla egna problem och att det finns starka skäl att satsa på preventiva insatser. I motionen föreslås en satsning i Stockholms stad för att öka kunskapen om utsatta barn. Motionärerna efterlyser ett arbete på flerårsbasis för att bygga upp en hållbar verksamhet för barn till missbrukare och till personer med psykiska problem.

BEREDNING

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, socialnämnden, Farsta stadsdelsnämnd, Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd, Norrmalms stadsdelsnämnd samt Rädda Barnen.

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 8 juni 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsledningskontoret instämmer i de synpunkter som uttrycks i motionen om att det är viktigt att arbeta preventivt med barn till föräldrar med missbruks- och/eller psykiska problem. Stadsledningskontoret anser också i enlighet med motionärerna att det är väsentligt att det finns tydliga rutiner för samverkan mellan olika verksamhetsområden för att barn till föräldrar med missbruks- och/eller psykiska problem ska uppmärksammas. Stadsledningskontoret anser dock inte att det behövs något ytterligare samverkansdokument inom området.

Kommunfullmäktige antog i juni 2010 ”Riktlinjer för samverkan mellan skola och socialtjänst för barn/ungdomar som far illa eller riskerar att fara illa” och därutöver finns ”Stödmaterial för samverkan och ansvarsfördelning mellan stadsdelsnämndernas verksamhet och skolan” som beslutades om på utbildningsnämndens respektive socialtjänst- och arbetsmarknadsnämndens sammanträden i augusti 2010. Arbetet med att implementera riktlinjerna och stödmaterialiet pågår inom staden.

Det är vuxenpsykiatrien som har ansvaret att uppmärksamma barn till psykiskt funktionsnedsatta, där nära samverkan med socialtjänsten är nödvändig. Stadsledningskontorets uppfattning är att förutsättningarna för denna samverkan har förbättrats

avsevärt genom de särskilda befattningar, barnsamordnare, med ansvar för ett stärkt barnperspektiv som har tillsatts inom psykiatrin. En ny bestämmelse infördes 2010 i Hälso- och sjukvårdslagen (2 g§ HSL) som ger hälso- och sjukvården en skyldighet att uppmärksamma barns behov av stöd och information när barnets förälder eller annan nära anhörig har en psykisk störning eller funktionsnedsättning, en allvarlig fysisk sjukdom eller missbrukar alkohol eller beroendeframkallande medel.

Inom staden är en ASI-intervju (Addiction Severity Index) obligatorisk vid nybesök av en person över 19 år som ansöker om missbruksbehandling. I ASI-materialet finns frågor om den sökande har barn. Erfarenheter visar att instrumentet behöver utvecklas med följdfrågor inom området vilket socialnämnden nu arbetar med.

Inom socialnämnden pågår också ett utvecklingsprojekt där nämnden tillsammans med USK (Utrednings- och statistikkontoret) tar fram ett förbättrat statistiksystem för individ- och familjeomsorgen. Genom systemet kommer staden att få tillgång till förbättrad och tillförlitlig statistik över anmälningar och insatser för både barn och vuxna inom stadens samlade socialtjänst.

Stadsledningskontoret vill också framhålla att det redan nu finns gruppverksamheter för barn till missbrukare och föräldrar med psykisk funktionsnedsättning. Ersta Vändpunkten tog under 2010 emot 84 barn i gruppverksamheter, merparten dessa var barn från Stockholms stad. Under 2010 hade två stadsdelsnämnder också egna grupper för barn till missbrukare.

Socialnämnden

Socialnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 23 maj 2011 att

1. Socialnämnden godkänner för sin del tjänsteutlåtandet som svar på remissen.
2. Socialnämnden överlämnar ärendet till kommunstyrelsen.

Reservation anfördes av vice ordföranden Roger Mogert m.fl. (S) och tjänstgörande ersättaren Jackie Nylander (V), *bilaga 1*.

Reservation anfördes av ledamoten Stefan Nilsson m.fl. (MP), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av ordföranden Anna König Jerlmyr m.fl. (M), ledamoten Ann-Katrin Åslund (FP), ledamoten Stina Bengtsson (C) och ledamoten Ewa Samuelsson (KD), *bilaga 1*.

Socialförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 21 april 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen instämmer i de synpunkter som uttrycks i motionen att det är viktigt att uppmärksamma barn som lever i familjer där föräldrarna har missbruksproblem och/eller psykiska problem. Vuxenpsykiatri har ansvaret att uppmärksamma barn till psykiskt funktionsnedsatta, men samverkan med socialtjänsten är nödvändig. Förvaltningens uppfattning är att förutsättningarna för denna samverkan har förbättrats avsevärt genom de särskilda befattningar med ansvar för ett stärkt barnperspektiv som har tillsatts inom psykiatri.

För att uppmärksamma barn till föräldrar med missbruksproblem krävs skriftliga, väl förankrade rutiner för samverkan mellan verksamhetsområdena med ett bibehållet barnperspektiv. Ett stadsövergripande utvecklingsarbete pågår och ett seminarium är planerat till den 16 maj där andra kommuner har bjudits in för att delge ansvariga chefer inom staden sina erfarenheter. Genom att utveckla följdfrågor inom ASI kan socialsekreterarna som arbetar med vuxna få ett bättre stöd för att utreda om deras klienter lever med barn och hur detta påverkar barnen.

Ett utvecklingsprojekt pågår inom förvaltningen i samarbete med USK (Utrednings- och statistikkontoret) för ett förbättrat statistiksystem för individ- och familjeomsorgen. Genom detta statistiksystem kommer staden att få tillgång till förbättrad och tillförlitlig statistik över anmälningar och insatser för både barn och vuxna inom stadens samlade socialtjänst.

Det finns generella svårigheter att rekrytera barn till stödgrupper, då barnets vårdnadshavare måste samtycka till att barnet deltar och ofta också se till att barnet kommer till gruppverksamheten. Psykisk sjukdom och missbruk är skambelagt och det krävs ofta en god relation och motiverande samtal för att övertyga föräldrar om att deras barn skulle må bra av att delta i en stödgrupp. När föräldrar och barn väl är motiverade och vill börja i en grupp krävs det att det finns en grupp som passar just det barnet, både i ålder och utifrån problemställning. Mycket få barn och föräldrar klarar av att behålla motivationen om det krävs att de får vänta med att börja i en grupp. Att grupper är belägna utanför den egna stadsdelen kan också påverka viljan att delta i gruppverksamheter.

Förvaltningen konstaterar att det finns ett visst behov av att på stadsövergripande nivå samordna efterfrågan och utbildningsfrågor när det gäller stödgruppsverksamheter. Förvaltningen anser att själva stödgrupperna bör finnas där barnen och föräldrarna bor och ha en lokal förankring. För barn till föräldrar med missbruksproblem anser förvaltningen att det finns ett utvecklingsbehov i syfte att åstadkomma en långsiktig plan för stödgruppsverksamheter för barn. Detta kan ske genom samverkan mellan flera förvaltningar och/eller i samverkan med ideella organisationer.

När det gäller frågan om förbättrade anmälnings- och samverkansrutiner anser förvaltningen att den frågan får anses besvarad genom de riktlinjer och stödmaterial för samverkan mellan stadsdelsförvaltningarna och skolan som antagits av kommunfullmäktige, socialnämnden och utbildningsnämnden.

Farsta stadsdelsnämnd

Farsta stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 19 maj 2011 att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Reservation anfördes av Gunnar Sandell m.fl. (S), *bilaga 1*.

Reservation anfördes av Thereza Nordlund (V), *bilaga 1*.

Farsta stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 20 april 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Farsta stadsdelsförvaltning har de senaste åren implementerat barnperspektivet i allt utrednings- och uppföljningsarbete. En barnchecklista har tagits fram för att säkra att handläggarna uppmärksammar om det finns barn som behöver hjälp när de utreder och beslutar om behandlingsinsatser för vuxna.

Farsta stadsdelsnämnd antog 2009 en strategi för förebyggande arbete riktad till barnfamiljer. Alla verksamheter som kommer i kontakt med barn och ungdomar samarbetar kring insatser och förebyggande arbete i syfte att tidigt fånga upp de som får illa eller riskerar att fara illa. Stöd och behandlingsarbete ska främst ges på hemmaplan för att i möjligaste mån undvika placeringar utanför hemmet.

Förvaltningen har sedan 1998 samarbetat med Söderledskyrkan och erbjudit barn till missbrukare gruppverksamhet i studiecirkelform under en termin. Verksamheten, som kallas Humlan, har haft en stor genomslagkraft. Möten på Humlan gör att barnen känner att de blir sedda och att de inte är ensamma om sin livssituation. Barngruppstödet hjälper barnen att hitta olika strategier för att förändra sina liv.

Idag har Humlan möjlighet att samtidigt bedriva verksamhet med två barngrupper och en föräldragrupp. Antalet barn och ungdomar i målgruppen är i perioder högre än vad Humlan har möjlighet att ta emot. Grupperna sätts samman med yngre barn för sig och ungdomar för sig.

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 17 maj 2011 att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen som svar på remissen.

Hässelby-Vällingby stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 20 april 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Utvärderingsprojekt i Uppsala

Under åren 2006 – 2010 genomfördes ett projekt vid FoU-enheten, inom Regionförbundet i Uppsala län, i syfte att ta fram, pröva och implementera en metod för löpande utvärdering av stödgrupper av olika slag. En modell för utvärdering ”Uppsalamodellen” utformades och användes under projektiden. En slutrapport är under framtagande.

Hittills har 286 barn och unga i åldern 7-23 år besvarat de standardiserade frågeformulär som ingick i modellen och som mäter övergripande psykisk hälsa, upplevd livskvalitet, hoppfullhet framtidstro (Livsstegen) och känsla av sammanhang.

Resultaten visar att barnens och ungdomarnas psykiska hälsa, sammantaget för hela gruppen, förbättrades tack vare deltagande i gruppverksamheter. Framförallt gällde det en minskad emotionell belastning och minskade uppförandeproblem. De emotionella problemen var störst hos flickorna och ökade med högre ålder. Uppförandeproblemen var störst hos pojkarna och minskade också mest hos dem. Dessutom ökade över lag barnens och ungdomarna upplevda livskvalitet och framtidstro. För ungdomarna hade känslan av sammanhang ökat.

Vid mätningen direkt efter gruppdeltagandet märktes en tendens till förändring men den var bara statistiskt signifikant när det gällde hoppfullhet och framtidstro. Vid en förnyad mätning efter sex månader visade alla testen en signifikant förbättring.

En svaghet med projektet i Uppsala var att det genomfördes utan kontrollgrupp, en brist som påtalades av FHI (Folkhälsoinstitutet) och Socialstyrelsen. För att evidensbasera stödgruppsmetoden inleddes därför under 2010 ett forskningsprojekt med detta syfte. Inledningsvis finansierades det av Socialtjänstakademien i Stockholm. Projektet är förlagt till Forum, forskningscentrum för psykosocial hälsa, Centrum för psykiatrforskning inom Stockholms läns landsting och genomförs i samarbete med Karolinska Institutet.

Projekt i samverkan med andra kommuner

Eftersom underlaget av grupper i Stockholms stad har blivit allt mindre under de senaste åren genomförs projektet i samarbete med stödgruppsverksamheter i hela Stockholms län. Etablerade verksamheter med särskilda samordnare och fortlöpande gruppverksamhet av olika slag finns sedan flera år i Haninge, Huddinge, Södertälje, Upplands Väsby, Sigtuna och Sollentuna, m fl. kommuner. För närvarande ingår 15 olika gruppverksamheter i projektet. Två av dem är från Stockholms stad.

Rekryteringen till projektet var i början mycket trög, men sedan formerna för forskningen ändrades så att barnen inte längre lottades till gruppdeltagande eller kontrollgrupp, utan kontrollgruppen rekryteras i stället bland barn som ändå av olika skäl stod på väntelista, upphörde rekryteringsproblemen.

Haninge, Huddinge, Upplands Väsby m fl. kommuner satsar på gruppverksamhet som ett stående erbjudande till föräldrar och barn, medan Stockholm stad inte har någon effektiv samordning av denna den enda form av stöd direkt till barnen som erbjuds av socialtjänsten (enligt Folkhälsoinstitutets kartläggning).

Hässelby- Vällingby och Bromma i samverkansprojekt

Hässelby-Vällingby och Bromma stadsdelsförvaltningar hade från maj 2008 till september 2010 ett samverkansprojekt med barngruppsverksamhet för barn till missbrukande föräldrar ("Kraftkällan") och för barn till psykiskt sköra föräldrar

("Barnkraft"). Ambitionen var att de bägge förvaltningarna skulle bygga upp en verksamhet som fanns tillgänglig över tid. Genom att rekrytera från två stadsdelar var förväntan att det alltid skulle finnas fulltaliga grupper.

Verrtiggrupper

Ungefär samtidigt drevs projektet Barnkraft av stadsdelarna Östermalm, Norrmalm och Kungsholmen i samarbete med Stockholms läns landsting med stöd av Länsstyrelsen i Stockholms län. Detta projekt handlade dock bara om barn till psykiskt sköra. Arbetet drevs enligt Verrtimodellen. Den innebär att man har barn- och föräldragrupper parallellt.

Hässelby-Vällingby använde samma modell med parallella grupper. Ett avtal har nu ingåtts med mellan Hässelby-Vällingby och Normalm, Östermalm, Kungsholmen, Spånga- Tensta Rinkeby-Kista, Bromma samt Ekerö kommun om att det ska finnas pågående Verrtiggrupper. Enligt ett rullande schema ska ingående stadsdelar/kommuner och landstinget bidra med gruppleddare till grupperna. Barn och föräldrar kan därmed rekryteras från alla deltagande stadsdelar.

Inga egna grupper

Hässelby-Vällingby har inte längre några egna barngrupper. Förvaltningen remitterar i dag barn som behöver gruppstöd till Ersta vändpunkten då detta visat sig vara ett prisvärt och verksamhetsmässigt bra alternativ. Information om att grupper finns behöver spridas ytterligare bland såväl socialsekreterare som föräldrar, barn, skolor, vårdinrättningar mfl.

Stadsövergripande gruppverksamhet

Mot bakgrund av detta bör frågan om att skapa en central grupp i staden prövas, vilken får i uppdrag att organisera och leda dessa barngrupper och att gruppleddare kan engageras av stadsdelarna efter behov. Det är viktigt att de då har i uppdrag att förankra verksamheten och påminna socialsekreterarna om att grupperna finns.

Policy för anmälningar

Enligt Socialtjänstlagen gäller anmälningsplikten men enligt förvaltningens uppfattning finns det anledning att pröva frågan om framtagande av en stadsgemensam policy för hur förskolor, skolor och fritidsverksamhet ska agera om det finns misstanke om att barn far illa. Policyn kan sedan byggas på lokalt inom varje stadsdelsförvaltning vad gäller rutiner, arbetssätt mm. utifrån lokala förutsättningar. Det är också viktigt att den blir föremål för ett lokalt förankringsarbete.

Norrmalms stadsdelsnämnd

Norrmalms stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 19 april 2011 att remissen besvaras med stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande.

Norrmalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 1 april 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen delar uppfattningen att barn till missbrukare och föräldrar med psykisk funktionsnedsättning ska ha rätt till stöd och tycker att det positivt om man från stadens sida utreder behovet av stödverksamhet. Förvaltningen anser att ansvaret för att bygga upp och driva en eventuell permanent stödverksamhet ska ligga centralt, t.ex. inom ramen för socialnämndens ansvarsområde, eftersom det sannolikt inte finns underlag att driva den typen av verksamhet på lokal nivå.

Vad gäller förslaget om en tydlig policy för hur företrädare för olika verksamheter ska agera vid misstanke om att barn far illa antog kommunfullmäktige så sent som i juni förra året nya riktlinjer för samverkan mellan skola och socialtjänst för barn och ungdomar som far illa eller riskerar att fara illa. I samband med detta fick utbildningsnämnden och dåvarande socialtjänst- och arbetsmarknadsnämnden i uppdrag att komplettera riktlinjerna med ett stödmaterial för samverkan och ansvarsfördelning mellan skola och socialtjänst.

Förvaltningen anser att det både av riktlinjerna och av det stödmaterial, som var färdigställt i september månad, tydligt framgår hur samverkan ska ske och hur ansvarsfördelningen ser ut. Förvaltningen anser därför inte att det behövs något ytterligare stadsövergripande dokument som stöd för samverkan vid misstanke om att barn far illa.

Karin Rågsjö och Jackie Nylander nämner föreningslivet som en av aktörerna. Företrädare för föreningslivet har utan tvekan en viktig roll i sammanhanget men staden kan inte styra över hur man från olika föreningars sida ska agera om man misstänker om att ett barn far illa. Anställda inom myndigheter, som i sin verksamhet kommer i kontakt med barn, är enligt lag skyldiga att göra en anmälan till socialtjänsten om de får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd. Någon motsvarande skyldighet finns däremot inte för den som arbetar inom föreningslivet.

För att få kännedom om barn och ungdomar som misstänks fara illa är socialtjänsten i det närmaste helt beroende av att få in en anmälan. Förvaltningen kan se att det finns behov av bättre kunskaper, hos bl.a. förskole- och skolpersonal, för att lättare känna igen tecken på att barn far illa och också för att på ett bra sätt kunna bemöta barn och ungdomar med problematiska hemförhållanden.

Norrmalms stadsdelsförvaltning anordnar två gånger per år utbildning för förskole- och skolpersonal, inklusive personal vid fristående förskolor och skolor, där man bl.a. tar upp frågor kring anmälningsplikt, vad socialtjänsten kan erbjuda, hur utredningar går till och sekretess.

I de fall förvaltningen kommer i kontakt med barn i familjer där någon av föräldrarna är beroende av alkohol eller droger hänvisar vi till Ersta Vändpunkt, som sedan många år tillbaka bedriver gruppverksamhet för både yngre barn och tonåringar. För-

valtningen har goda erfarenheter av verksamheten.

När det gäller barn till föräldrar med psykisk funktionsnedsättning finns sedan flera år tillbaka ett samarbete mellan landstingets vuxenpsykiatri i city, Kungsholmens barn- och ungdomspsykiatriska mottagning (BUP) och stadsdelsförvaltningarna Kungsholmen, Verksamheten, som benämns Barnkraft, har tidigare drivits i projektform men har nu permanentats. Barnkraft erbjuder gruppverksamhet för barn i familjer där en eller båda föräldrarna har någon form av psykisk funktionsnedsättning. Verksamheten fungerar mycket bra.

Rädda Barnen

Rädda Barnens yttrande daterat den 18 maj 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Det är alltid bra att ta fram en strategi för hur samhället ska kunna upptäcka barn till föräldrar med psykisk ohälsa eller missbruk. En ökad samverkan mellan t.ex. förskola, skola, fritids, socialtjänsten, BVC och MVC är oerhört viktigt. I den nya skollagen kommer också elevhälsan att få större betydelse så elevhälsan måste också ingå i samverkan.

Det som är speciellt viktigt när det gäller insatser som berör barn och ungdomar så ska dessa insatser utgå från barnets och ungdomens behov och inte från de vuxnas problem. För några barn kan det ju räcka att någon vuxen är medveten om att de har det jobbigt hemma och för andra barn är det viktigt att träffas i grupp. Det är även viktigt att alla barn och ungdomar har lika möjligheter till insats som t.ex. att barn och ungdomar med funktionshinder erhåller stöd som motsvarar deras individuella behov.

Att inom hälso- och sjukvård vara uppmärksam på om det finns barn och ungdomar under 18 år i patientens hemmiljö när denne t.ex. mår psykiskt dålig eller är missbrukare borde vara en självklarhet och något som landstingen behöver fortsätta arbeta med. Anmälningsplikten gäller här även när det finns risk/fara för barn på grund av att föräldrarna har ett riskbeteende och personalen inte har träffat barnet/barnen.

Alla som arbetar idag med barn och ungdomar har anmälningsplikt när de har fått kännedom om att ett barn får illa. Problemet idag är att det inte alltid sker en anmälan när personalen känner till/anar att ett barn får illa. Det är viktigt att barn och ungdomar inte ska behöva fara illa och det är något som borde vara, och många gånger också är, en självklarhet för personalen. Personalen bör ha fått ta del av information om att anmälan görs till den aktuella stadsdelens socialtjänst, Barn och ungdom.

En permanent stödverksamhet låter som "en" gemensam lösning och som därmed inte utgår från respektive barns eller ungdoms individuella behov. Insats efter barnet/ungdomens behov är viktigt för att insatsen ska leda till ett resultat för det aktuella barnet/ungdomen.

RESERVATIONER M.M.

Socialnämnden

Reservation anfördes av vice ordföranden Roger Mogert m.fl. (S) och tjänstgörande ersättaren Jackie Nylander (V) enligt följande.

1. Socialnämnden bifaller motionen.
2. Därutöver framförs följande.

Motionärerna yrkar i motionen på att en permanent stödverksamhet som kan nå alla barn till missbrukare samt barn till föräldrar med psykisk funktionsnedsättning ska utredas.

Förvaltningens svar är i stort sett positivt men trots att en hel del görs för att nå dessa barn och ungdomar så vet vi att det inte är tillräckligt. Alltför många utsatta barn nås inte av någon hjälp och samverkan mellan psykiatrin och socialtjänsten fungerar inte alltid så bra. Vi menar därför att en utredning behövs för att en permanent stödverksamhet ska kunna utvecklas i stadsdelsförvaltningarna och för att samverkan mellan landstinget och socialtjänsten ska fungera tillfredställande.

Reservation anfördes av ledamoten Stefan Nilsson m.fl. (MP) enligt följande.

Socialnämnden beslutar att tillstyrka motionen med följande motivering:

Barn till missbrukare har ofta en svår vardagssituation och löper större risk än andra barn att utsättas för våld och övergrepp. Det är därför av stor vikt att samhället skapar förutsättningar för stöd och hjälp till barn som växer upp med missbruk i familjen. Även en förälder som inte kan förmås att sluta med sitt missbruk kan mycket väl inse att barnet behöver stöd och hjälp och samtycka till sådana insatser. Detsamma gäller föräldrar med psykiska funktionsnedsättningar.

Enligt FN:s barnkonvention har alla barn rätt att få sina grundläggande behov uppfylla, att få skydd mot övergrepp och utnyttjande och att få uttrycka sin mening och bli respekterade. Myndigheter ska alltid sätta barnets bästa i första rummet. Därför är det ett svårt problem att – som socialförvaltningen påpekar – vissa barn inte får det stöd de har rätt till och behöver, eftersom en vårdnadshavare inte går med på det.

Enligt 6 kap. 11 § föräldrabalken har vårdnadshavaren rätt och skyldighet att bestämna i frågor som rör barnets personliga angelägenheter, men det anges också att större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål ska tas i takt med barnets stigande ålder. Sedan augusti 2010 finns det också stöd i 11 kap. 10 § socialtjänstlagen för att socialtjänsten ska kunna samtala med barn utan samtycke från vårdnadshavaren, men bara i utredningar om skydd och stöd eller överflyttning av vårdnaden.

I riksdagen har Miljöpartiet framhållit att principen om barnets bästa kan kräva ytterligare lagändringar. Vi förutsätter att socialtjänsten använder det tolkningsutrymme som finns i gällande lag för ge stöd åt barn som behöver det och tillgodose deras rättigheter enligt Barnkonventionen.

Särskilt uttalande gjordes av ordföranden Anna König Jerlmyr m.fl. (M), ledamoten Ann-Katrin Åslund (FP), ledamoten Stina Bengtsson (C) och ledamoten Ewa Samuelsson (KD) enligt följande.

I Stockholm idag lever många barn med att en eller båda föräldrarna antingen har ett missbruksproblem eller psykisk funktionsnedsättning. Om problemen är grava och permanenta är det viktigt att barnen får komma till ett annat hem där förutsättningarna för ett bra liv är större.

För många barn kan dock det bästa alternativet vara att få bo kvar hemma. Till dessa barn är det viktigt att staden erbjuder stöd och hjälp genom allt från föräldrastödsprogram till möjlighet till stödsamtal.

Vi ser även att det kan finnas ett behov av att stadsdelarna informerar kring vilket stöd det finns att få. För lite äldre barn och tonåringar kan självhjälpgrupper vara ett bra stöd i det motiverande arbetet. Idag bidrar staden med stöd till ca 200 personer årligen via Ersta Vändpunkt men det är också viktigt att stadsdelarna ger stöd lokalt.

Farsta stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Gunnar Sandell m.fl. (S) enligt följande.

Stadsdelsnämnden föreslår att kommunfullmäktige bifaller motionen, överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande samt anför följande.

Vi föreslår att kommunfullmäktige bifaller motionen med att-satserna om att utreda behoven av permanent stödverksamhet samt utarbeta en tydlig stadsövergripande policy. Förvaltningen har i sitt utlåtande huvudsakligen redovisat det som finns i vårt stadsdelsområde, vilket är bra. Vi anser att det är bra om insatser utreds och en policy formuleras, inte minst mot bakgrund av att så stor del av stadens verksamhet nu bedrivs i privat regi.

Reservation anfördes av Thereza Nordlund (V) enligt följande.

1. Att nämnden föreslår att kommunfullmäktige bifaller (v)-motion om att barn till missbrukare och psykiskt funktionsnedsatta ska ha rätt till gruppstöd.
2. Att därutöver anföras.

Nämnden deklarerar sin verksamhet i stadsdelen, men det är viktigt att markera attsatserna i motionen.

Besluta om att utreda behovet om permanent stödverksamhet som kan nå alla utsatta barn till missbrukare och psykiskt funktionshindrade, samt utarbeta en tydlig stadsövergripande policy.

Humlans verksamhet för barn är en mycket bra verksamhet för utsatta barn och bör utökas.

Det finns dock en stor grupp osynliga barn som inte nås av Humlans verksamhet och det finns också många barn där bristerna i omsorgen är stora och där Humlans insatser inte räcker till.

Därför tycker vi att det är viktigt att nå också dessa barn och arbeta förebyggande med dem och deras familjer.

KOMMUNFULLMÄKTIGE

Motioner

2011:9

2011:9 **Motion av Karin Rågsjö och Jackie Nylander (båda V)**
om barn till missbrukare och psykiskt funktionsnedsatta ska ha rätt till gruppstöd
Dnr 326-311/2011

Omkring 225 000 barn och ungdomar i Sverige kommer från hem där den ena eller båda föräldrarna har eller har haft alkohol- eller andra drogproblem. I Stockholm saknas kunskap om hur många barn och ungdomar som lever i familjer där föräldrar har missbruksproblem eller psykiska problem. Det saknas också en strategi för att nå dessa barn och ungdomar med stödinsatser och en policy för vilka insatser som är relevanta i förskolan och skolan.

Forskning visar att föräldrar med beroendeproblem kan ha normala eller acceptabla relationer till sina barn, men att förmågan till omsorg kan svikta som en konsekvens av drogproblemen. Barn kan älska sina föräldrar som personer men avsky den förändring som föräldrarna går igenom på grund av drogerna. Av olika skäl tiger barn ofta om föräldrars drogproblem. Det blir en familjehemlighet. Risken för framtida psykisk och fysisk ohälsa är förhöjd för barn till drogberoende föräldrar. De utsätts oftare för våld och övergrepp och löper större risk att utveckla eget beroende och missbruk. Enligt vissa undersökningar är risken upp till nio gånger högre än för andra barn. Att satsa på preventiva insatser för att dessa barn ska kunna växa upp till harmoniska människor utan egna drogproblem är en besparing och minskar det framtida lidandet för såväl samhället i stort som för enskilda individer och deras barn.

Stockholms stad behöver inte uppfinna hjulet på nytt utan kan ta del av modeller i andra kommuner. Uppsala har ett kommunövergripande arbete för barn till missbrukare och barn till föräldrar med psykisk ohälsa. Det finns också flera andra kommuner som har en verksamhet för dessa barn och unga. En grundläggande princip är att barnperspektivet ska stå i fokus för stödet till barn med föräldrar som har drogproblem. Socialtjänsten står för det övergripande

arbetet med barn som far illa medan mödravårds- och barnavårdscentraler, förskola och skola har ett grundläggande ansvar för att upptäcka barn som far illa.

I Stockholms stad behöver vi en fortsatt allmän satsning på att öka kunskapen om utsatta barn och förbättra förmågan att kommunicera med barnen, för att fler barn ska få tidig hjälp. Det gäller alla verksamheter som barn och unga har kontakt med, till exempel förskola, skola, fritid, socialtjänst, hälso- och sjukvård och barn- och vuxenpsykiatri. De som har kontakt med vuxna med drogproblem har ett särskilt ansvar för att ta reda på om det finns barn med i bilden. Vänsterpartiet vill inleda ett arbete på flerårsbasis för att bygga upp en hållbar verksamhet för barn till missbrukare och barn till föräldrar med psykiska problem.

Vi föreslår därför kommunfullmäktige att

1. besluta att utreda behovet av en permanent stödverksamhet som kan nå alla barn till missbrukare samt barn till föräldrar som har en psykisk funktionsnedsättning
2. besluta om en tydlig stadsövergripande policy för hur förskolor, skolor fritidsverksamhet och föreningsliv ska agera vid misstanke om att barn far illa.

Stockholm den 7 februari 2011

Karin Rågsjö

Jackie Nylander